

ФЕМІНІТИВИ В «СЛОВАРІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ» БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Самагала Я.

Національний університет «Львівська політехніка»
Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій
Кафедра прикладної лінгвістики
yanasamagala@gmail.com

Науковий керівник – *Наконечна Г. В.*, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Фемінітиви властиві українській мові як системі, їх уживання закономірне. Це не данина моді, як часто вважають. Насправді, вони мають давню традицію, широко вживаються в усному мовленні, а в архівних текстах до 30-х років минулого століття можна часто натрапити на них навіть в офіційних звітах.

Варто нагадати, що ми жили у патріархальному суспільстві, де тоталітарність та ієрархічність були щоденною реальністю; відомо й те, що тривалий час українська мова була підлаштована під російську. Російській мові як системі набагато меншою мірою властиві фемінітиви [1].

Саме в «Словарі української мови» Бориса Грінченка (вид. 1907–1909 рр.), який ще не потрапив під насильницький вплив СРСР, добре видно різноманітність і велику кількість фемінітивів.

Найпоширенішим є суфікс –к- :

Багач, -ча, м. Богачъ. Прийшов багач, прийшов дукач та в порога став, із нашої голотоньки сміяться почав. Рудч. Чп. 107.

Багачка, -ки, ж. Багачка. Засватав я вбогу дівку, — хай багачка плаче, бо багачка, вража дочка, не хоче робити. Чуб. V.

Баламут, -та, м. 1) Возмутитель, нарушитель душевного покоя, обольститель. Чуб. V. 398. 2) Знахарь. Чуб. III. 193.

Баламутка, -ки, ж. 1) Нарушительница покоя, обольстительница. Чуб. V. 405. Маслянина баламутка: обіщала масла й сиру, та не хутко. Ном. № 526. 2) Неурядица, нестроение; споръ. Ні, за ту землю баламутки не було. Черниг. 3) Водка, въ которой вымоченъ табакъ. Желех.

Доброграй, -рая, м. Хорошій музыкантъ.

Доброграйка, -ки, ж. Хорошая музыкантша.

Злидарь, -ря, ж. Бъднякъ. Бор. 35.

Злидарька, -ки, ж. Бъдная женщина.

Професор, -ра, м. Профессоръ. Дашкович швидко піднявся між професорами своїми лекціями. Левец. Пов. 50.

Професорка, -ки, ж. Женица-профессоръ. Желех [2].

Уживаним є суфікс -ин-:

Свояк, -ка, м. Своякъ. Свій свояка вгадає здалека. Ном. № 7962.

Своякиня, -ні, ж. Свояченица. Міусск. окр. [2].

Менш поширеним є суфікс -иц-:

Наступник, -ка, м. Преємникъ.

Наступниця, -ці, ж. Преємница. Желех [2].

Українська мова надзвичайно ресурсна і гнучка, але деякі суфікси надають фемінітивам негативного відтінку:

Продавець, -вця, м. Продавець. Знає то купець та продавець. Ном. № 9575.

Продагуха, -хи, ж. Продавица. Чуб. III. 93.

Гладун, -на, м. 1) Полный, жирный человекъ. НВолын. у. 2) = Веретільник. Вх.

ІІ. 16. 3) Раст. Herniaria glabra L. ЗЮЗО. І. 124.

Гладуха, -хи, ж. Полная, жирная женщина. Ном. ст 299, № 301 [2].

Оскільки жінки, на відміну від чоловіків, тривалий час були «замкнені в хатньому просторі», не мали виходу до суспільних активностей, то в мові утворилося багато назв людей (передусім за родом діяльності, професією, ієрархічним становищем) – іменників чоловічого роду, тобто маскулінів. Словник Бориса Грінченка фіксує похідні від іменників чоловічого роду із відтінком значення присвоєння:

Майстер, -тра, м. 1) Мастеръ. По роботі пізнати майстра. Ном. № 7338. 2) Пъвецъ (кобзарь, лірник), обучающий пѣнію отданнаго къ нему въ науку ученика. Вже того майстра нема, що я пристав, – умер. Вересай.

Майстрова, -вої, ж. Жена мастера, мастерового. Майстер старий, хлопець малий, майстрова молода. Чуб. V. 1085.

Гетьман, -на, м. Гетманъ. Без гетьмана військо гине. Ном. №751. Ей, чи гаразд, чи добре наш гетьман Хмельницький починив, що з ляхами із мостивими панами у Білій Церкві замиривав. АД. II. 110. Ум. гетьманонько. К. ПС. 21.

Гетьманиха, -хи, ж. = гетьманша. АД. І. 166.

Гетьманівна, -ни, ж. Дочь гетмана. Желех.

Гетьманóва, -вої, ж. = Гетьма́нша. АД. II. 5.

Гетьманша, -ші, ж. Жена гетмана. Шевч. 144. К. ЧР. 131. [2].

Отже, у словнику Бориса Грінченка (вид. 1907–1909 рр.) збереглося багато фемінітивів, які зникли за СРСР. Видно різноманітні цікаві словотворчі суфікси: нейтральні, експресивно забарвлені й ті, що змінюють лексичне значення маскулінітива. Тому вживання фемінітивів – це не просто модне явище, а ще й данина давнім традиціям.

Література

1. Інтерв'ю з Оленою Малаховою «Фемінітиви – не данина моді, вони властиві українській мові як системі». Журнал «WoMo». URL: <https://womo.ua/olena-malahova/> (дата звернення 24.03.2019).

2. Словарь української мови (Зібрала редакція журналу «Кієвская Старина». Упорядкував, з додатком власного матеріалу, Борис Грінченко. Томи I–IV Київ, 1907-1909 р.

3. Фемінітиви. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення 25.03.2019).

ГРАМАТИЧНА КАТЕГОРІЯ ДАВАЛЬНОГО ВІДМІНКА ОДНИХ ІМЕННИКІВ ЧОЛОВІЧОГО РОДУ У ТВОРЧОСТІ МАКСА КІДРУКА (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ «ЗАЗИРНИ У МОЇ СНИ»)

Сидор Л.

Національний університет «Львівська політехніка»

Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій

Кафедра прикладної лінгвістики

sydorlilia@gmail.com

Науковий керівник – **Наконечна Г. В.**, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Питання дотримання в художній літературі чинних норм українського правопису завжди цікавило мовознавців, літературознавців. Адже мова письменників відбиває мову народу на певному часовому зрізі.